

Değerleri Küreselleşme Sürecinden Değerlendirmek*

Abdullah ÖZBOLAT**

Özet- Bu çalışmanın konusu, küreselleşme ve değerlerin karşılaşması sürecidir. Değerler ve küreselleşme olgusunu karşı karşıya getiren, hem değerlerin hem de küreselleşmenin kendi amaçları doğrultusunda topluma bir düzen verme amacı taşımalarıdır. Değerler ile dini ve toplumsal değerler kastedilmekte ve değerler ile küreselleşme süreci karşılıklı etkileşim içinde ele alınmaktadır. Küreselleşme sürecinde dini ve toplumsal değerler, küreselleşme sürecinin getirdiği kültürel değişime direnmekte, küreselleşme süreci ise ürettiği yeni değerlerle karşılık vermekte, ürettiği değerleri yaygınlaştırmakta, bir anlamda kendi değerlerini “küreselleştirmeye” çalışmaktadır. Dini ve toplumsal değerlerden farklı olarak küreselleşme süreci, ürettiği değerlerle dini ve toplumsal değerlerde değişim, kültürel pratiklerde farklılaşma ve bir yaşam tarzı telkin etmektedir. İlk bölümde küreselleşme ve değer olgusu kavramsal temelde ele alınacak, ikinci bölümde, küreselleşme süreciyle toplumsal değerlerin karşılaşmasına odaklanılacak ve bu karşılaşma sürecinin, bir “inşa” sürecine yol açıp açmadığı, hem değerler hem de küreselleşme süreci açısından değişimin yönü değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler- Değerler, Küreselleşme, Kültürel değişime direnç, Küreselleşmenin değerleri, Tektipleştirme.

*26-28 Ekim 2011 tarihlerinde Eskişehir’de düzenlenen Değerler Eğitimi: Sosyal ve Kurumsal Yönleriyle Değerler Eğitimi başlıklı Sempozyumda sunulan “Küreselleşme ve Toplumsal Değerler” isimli tebliğin geliştirilerek yayıma hazırlanmış biçimidir.

**Dr., Fırat Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Din Sosyolojisi Anabilim Dalı

E-posta: ozbolata@gmail.com

Giriş

Değerlerin küreselleşme sürecinden değerlendirildiği bu çalışma, anahatlarıyla iki noktayı açıklığa kavuşturmaya çalışmaktadır. İlki, küreselleşme ve değer kavramlarını sosyolojik bir perspektiften kavramsal temelde ele alınması, ikincisi ise, küreselleşme süreci ile dini ve toplumsal değerlerin karşılaşmasının incelenmesidir. Topluma düzen verme çabasında olan değerler ve küreselleşmenin karşılaşmasının incelenmesi önem arz eder. Dini ve toplumsal değerlerle küreselleşmenin yönelimi farklılık gösterir. Dini ve toplumsal değerler, sosyo-kültürel ve tarihsel yapıya bağlılığı öncelerken, küreselleşme süreci değişim yönelimlidir. Tek yönlü bir değerlendirme yerine değerler ile küreselleşme sürecini karşılıklı etkileşim içinde ele almak gerekir.

Konunun referans çerçevesi olarak ilgili literatür değerlendirildiğinde, F. Adler'in "The Value Concept in Sociology" (Adler, 1956), J. L. Spates, "The Sociology of Values" (Spates, 1983), S. Hitlin ve J. A. Piliavin, "Values: Reviving A Dormant Concept" (Hitlin and Piliavin, 2004), R. Wuthnow, "The Sociological Study of Values", (Wuthnow, 2008), Sztompka'nın "The Return to Values in Recent Sociological Theory" (Sztompka, 2009) ve Türkçe'de Ertan Özensel'in "Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer" (Özensel, 2003) çalışması sosyolojik temelde kavramsal olarak değer olgusunu incelemektedir. Sosyolojik bakımdan değerler konusunu ele alan çalışmaların sınırlı olduğu görülmekte ve değerlerin sosyolojik olarak incelenmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

Konunun değerlerle ilgili bir diğer boyutu olarak literatüre bakıldığında, değerler konusu küreselleşme-din ilişkileri bağlamında inceleme konusu yapılmaktadır. Küreselleşme-din ilişkilerinde ana tema, küreselleşmenin dini değerleri dönüştürmesi sürecidir. Bu çalışmalarda din, özelde dini değerler, tek yönlü bir incelemeye tabi tutulmakta, dolayısıyla küreselleşme sürecinin din üzerine sürekli olarak olumsuz etkisi vurgulanmaktadır. Fatih Dillice'nin "Küreselleşme Sürecinin Dinî Yaşayış Üzerindeki Etkisi" isimli yüksek lisans tezi (Dillice, 2009) ve Ümit Aktı'nın "Sosyolojik Açıdan Küreselleşme ve Din" isimli doktora tezi (Aktı, 2008), Yakup Coştu'nun Homojenlik ve Heterojenlik Arasında Küreselleşme-Din İlişkisi (Coştu, 2003) çalışması, Ali Yaşar Sarıbay'ın Küreselleşme, Postmodern Uluslaşma ve İslâm (Sarıbay,1998) çalışmalarını bu bağlamda değerlendirmek mümkündür. Bu yaklaşıma karşılık, Okumuş (2006: 76) küreselleşme-din ilişkilerine hangi açıdan bakılırsa bakılsın, küreselleşme ile din arasında göz ardı edilemeyecek kadar önemli ve karmaşık ilişkiler ve etkileşimler olduğunu belirtmektedir.

Küreselleşme sürecinin kimliklere etkisi ile ilgili olarak, küreselleşmenin kültür ve kimlik krizine yol açtığını ileri süren R. J. Lieber ve R. E. Weisberg'in "Globalization, Culture and Identities in Crisis" (Lieber and Weisberg, 2002) çalışmasına işaret etmek gerekir. Bu çalışmada da genel olarak küreselleşme sürecinin olumsuz etkileri vurgulanmaktadır. Ancak küreselleşme sürecinin iletişim teknolojileri, eğitim teknolojileri vb. alanlarında olduğu gibi insan hakları, eşitlik ve demokratik haklar gibi konularda küreselleşmenin fırsatlar da sunduğunu belirtmek gerekir. S. Chinnammai'nin "Effects of Globalization on Education and Culture" (Chinnammai, 2005) çalışmasını bu bağlamda belirtmek mümkündür. Ayrıca küreselleşme sürecinde dini grupların ve hareketlerin geniş kitlelere ulaşmak için bilgi ve iletişim teknolojilerini kullandıklarına işaret etmek gerekir.

Küreselleşme-değer ilişkisini inceleyen çalışmaların sınırlı olması, çalışma yapmayı gerekli hale getirmektedir. Bu alanda yapılan çalışmalara göz atıldığında, J. Whalley'in "Globalization and Values" (Whalley, 2005) çalışması, küreselleşme ve değer ilişkisini incelemekte, Ronald Inglehart'ın "Globalization and Postmodern Values" (Inglehart, 2000b), çalışmasında, küreselleşme sürecinde ortaya çıkan değerler, postmodern değerler olarak ele alınmaktadır. P. Ester, ve arkadaşlarının "Values and The Social Sciences: A Global World of Global Values?" (Ester ve diğerleri, 2006) isimli çalışması, değerlerin küreselleştiği bir dünyayı odaklanmakta, Y. Wang'ın "Value Changes in an Era of Social Transformations: College-Educated Chinese Youth" isimli çalışması (Wang, 2006) toplumsal dönüşümler çağında kolej eğitilmiş Çin gençliği örneğinde değer değişimlerini incelemektedir. C. Hoppers'un "Emerging African Perspectives on Values in A Globalizing World" isimli çalışması (Hoppers, 2010) küreselleşen dünyada değerler üzerine yaklaşımları Afrika'dan verilerle tartışmaktadır. Bu çalışmalara bakıldığında, Türkçe'de küreselleşme sürecini, değerlerle ilişkisi içinde inceleyen çalışma bulunmamaktadır. R. Inglehart ve W. E. Baker'in "Modernization, Cultural Change and The Persistence of Traditional Values" isimli çalışması (Inglehart and Baker, 2000a) geleneksel değerlerin, küreselleşmenin getirdiği kültürel değişime direnci incelemektedir. Diğer çalışmalarda, küreselleşme cephesinden konu ele alınmakta iken Inglehart ve Baker (2000a) bu çalışmalarında geleneksel değerler cephesinden değişime direnci incelemektedir.

Bizim çalışmamız, tek yönlü bir değerlendirme yerine iki olgunun karşılaşmasına odaklanmaktadır. Dini ve toplumsal değerlerin korumacı yaklaşımı ile

küreselleşmenin değişim talebi, değerler ile küreselleşme sürecini karşı karşıya getirmektedir. Küreselleşme sürecinin yaklaşımları ile değerlerin toplumsal konumunun “karşılaşması” süreci değerlendirilecektir. Küreselleşme ve değerlerin karşılaşması sürecinden önce küreselleşme ve değerler, kavramsal temelde ele almak gerekir.

Bir Karşılaşma Alanı Olarak Küreselleşme Süreci ve Değer Olgusu

Küreselleşen bir dünyada yaşadığımız belirtilmekte ve dünyanın siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel değişimlerinde küreselleşme sürecine değinilmeden geçilmemektedir. Ancak küreselleşmeyi tanımlamada küreselleşmeden kaynaklı bir uzlaşma sorunu da bulunmaktadır. Küreselleşme, şu ân tartışırken bile evrimini sürdüren bir olgu özelliği taşıdığı için, küreselleşme üzerinde bir mutabakata varılması mümkün olmamakta; küreselleşmeye anlam veren öğelerin değişim hızı, sürekli olarak elimizdekilere yeni baştan değer biçmeyi ve toplumsal ilişkileri buna göre yeniden düzenlemeyi zorunlu kılmaktadır (Coştu, 2003: 67). Küreselleşme olgusu, ekonomik, kültürel ve toplumsal boyutları öne çıkarılarak tanımlanmakta ve her bir tanımlamada küreselleşmenin farklı bir yönüne işaret edilmektedir. Örneğin, küreselleşme, küresel değerlerin, pratiklerin, teknoloji ve diğer insan ürünlerinin dünyayı baştan başa kuşattığı, küresel uygulamaların insanların yaşamları üzerinde etkisinin arttığı, küresel anlamda insan etkinliklerini biçimlendirmesi ve etkileşimle aşamalı bir değişime referansta bulunduğu (Albrow, 1996: 88; Sachs, 2000: 43), toplumların siyasi ve ticari ilişkilerden paylaşılan müziğe, giyinme biçimlerine ve kitle iletişimine kadar gittikçe artan bir biçimde sosyal hayatlarının uluslararası etkilere açık olduğu bir sürece işaret eder.

Bu tanımlamalarda küreselleşmenin iktisadi bir yapıya sahip olması, küreselleşmenin en güçlü biçimi olarak ifade edilmektedir. Küreselleşme sürecinde, tek bir firmanın bölgesel veya ulusal, dar bir odaktan artan bir planlama ve kontrol ile küresel bir odakla iş, hammadde ve pazar kaynağı olarak hizmet etmesine işaret edilmektedir (Johnson, 2000: 135). Turner’a göre (2010:5), küreselleşme kapitalizmle eşgüdüm içinde, serbest piyasa ekonomisi ile uyumu esas alır, hammadde ve pazar için araç işlevi görür. Bu tanımlamalardan hareketle, küreselleşme üzerindeki öne çıkan noktalar, toplumların iletişimlerinin artışı, düşüncelerin, üretilen ürünlerin alış-verişinin yoğunlaşması, zaman-mekân sıkışması, küresel bir bilinçliliğin çeşitli biçimlerinin ortaya çıkışı, kısaca “koz-mopolit bir dünyaya yönelim” süreci olarak ifade edilebilir.

Robertson (1999: 21) hem dünyanın küçülmesi hem de bir bütün olarak dünya bilincinin güçlenmesine referansla kullanılan küreselleşme kavramının kullanımının yakın zamanlarda yaygınlaştığını ve küreselleşmenin birkaç yüzyıldır gelişim halinde olmakla birlikte odak noktasının yakın dönemler üzerine olduğunu belirtmektedir. Küreselleşme süreciyle ilgili olarak 1960'lı yıllar bir milat olarak alınacak olursa, toplumlar arasındaki ilişkilerin ve küresel sistemin getirdiği artan ekonomik bağımlılık ve ticaret hacmi, küresel ölçekte bilgi alış veriş, tüketim kalıplarının değişimi, ulusların arasındaki kültürün artışı, dünya kupası gibi dünya çapında spor olayları, daha ucuz seyahat ve daha yaygın turizm faaliyetleri, ulus devletlerin egemenliğinin etkisini yitirmesi, Marksizm ve yenilerde dini köktencilik gibi küresel siyasi hareketlerin yükselişi, aids hastalığının yaygınlaşması gibi dünya çapında sağlık problemlerinin artışı, çevresel problemler karşısında artan bilinçlilik gibi değişiklikler gündemimizi meşgul etmektedir. Küreselleşme sürecinde daha hızlı ve daha kapsamlı iletişim araçları bilgiyi artırmış, ortak değerleri takip etmede harekete geçmek için hükümetlere uygulan baskı belirli ölçüde yoğunlaşmıştır. Bu süreçte, iletim teknolojileri aracılığıyla kitleler, dünyanın herhangi bir yerindeki sorundan anında haberdar olmaktadır. Afrika ülkelerindeki açlığı, Hindistan'daki sel felaketini, eski Yugoslavya'da uygulanan soykırımı yakından takip etmek mümkündür. Kısacası bu süreçte, dünya hakkında daha fazla bilgiye sahip olduğumuz gibi daha bilinçli olduğumuz ileri sürülmektedir (Bruce and Yearley, 2006: 125-126). Bu görüşle paralel olarak, Wei-Ming'e göre, (2000:259) küreselleşme sürecinde, dünyanın herhangi bir yerinde yaşanan bir gelişme artık bütün insanlığı ilgilendirir. Değişim ve yenilik adına her türlü gelişmeyi takip etmek, küreselleşme sürecinin iletişim teknolojileri ile anında mümkündür. Ancak bu bağlamda küreselleşmenin kültüründen de söz etmek gerekir. Çünkü, küreselleşme, kendi kavram dünyasını yaratan, böylece kendine ait bir ilişkiler ağı kuran kültürel bir süreç özelliği taşımakta ve varlıklar arasındaki ilişkinin niteliğinde temel bir paradigma değişikliğine gitmektedir. Dinsel olanın merkeze oturduğu ve çevrede olanların dinsel olanla ilişkileri gücü oranında değer kazandığı bir kozmik bütün yerine, metalaştırılan bir kozmos, kendine özgü bir ilişkiler ağı oluşturulmaktadır. Küreselleşme, ekonomik alanda rekabetin esas olduğu serbest piyasa ekonomisi ve serbest piyasa ekonomisinin gerektirdiği bir siyasi yapılanma ile ekonomiyi ve kültürü derinden etkilemekte ve kendi ilkeleri doğrultusunda dönüştürmektedir.

Heterojenliğin karşısında homojenliğin, küreselleşmenin ayırt edici niteliği olduğu belirtilmekte, küreselleşme sürecinde evrenselin yerelleşmesi ve ye-

relliklerin evrenselleşmesi olarak yerelleşmeye göndermede bulunmaktadır. Küresellik, içerisinde göreceli bir yerelliğe imkân vermektedir. Yerel değer ve dokular, küresel değer ve süreçlerle yoğun bir etkileşime girmektedir (Robertson, 1999: 166; Robertson, 1995: 25-42). Giddens (2000: 24-25) küreselleşmenin tek bir süreç anlamına gelmediğini, karmaşık süreçlerin bir araya geldiği bir olgular kümesi olduğunu, belirttiği karmaşık süreçlerin yaşamlarımızın mahrem ve kişisel yönlerini de etkilediğini ileri sürer.

Kültürel, ekonomik ve siyasal süreçler toplumsal hayatın birbirine bağlı farklı yönlerini oluşturur. Kültürel olan, siyasal ve ekonomik olana bağlı olduğu, siyasal ve ekonomik olanı da etkiler. Ayrıca kültür, sadece değerleri, tutumları ve yargıları taşıyan, aktaran ve geniş kitlelere ulaştıran, böylece toplumun devamlılığına katkıda bulunan sadece düşünsel bir süreç değildir. Kültür, aynı zamanda ve daha fazlası olarak, insanların sosyal yaşam örüntülerinin en güçlü ve canlı kaynağıdır. Kültürü biçimlendiren, insanların yaşam deneyimleri olduğu için, bir toplumun kültürü, bütün insani yaşam formlarının oluşturduğu tecrübeler toplamıdır. Bu yaşam deneyimi bir zamanlar belli bir coğrafi bölgeye ait, yerel ve doğrudan birebir ilişkilerle oluşurken, kültür; küreselleşme sürecinin yoğun ve karmaşık ilişkiler ağında, dolaylı, dışarıdan ve uzaktaki başkalarının yaşam deneyimleri ve özellikle dünyaya egemen küresel bir pazarın yaşam koşullarının belirlediği planlı yaşam biçimi ile eklenmektedir (Erdoğan & Alemdar, 2005: 22). Kültür ve değerler arasında sıkı bir ilişki bulunduğu gibi kültürün küreselleşme süreci ile de ilişkisi bulunmaktadır. Küreselleşme süreci, bir yönüyle kapitalizmin bir kültür ürünü olması, bir yönüyle de kültürün küreselleşmeden etkilenecek değişime uğraması, kültür ile küreselleşme arasında karşılıklı bir ilişkinin varlığını ortaya koymaktadır. Küresel kültür, kendine özgü normları ileri sürer. Bu yönüyle küresel kültür, dünya ölçeğinde tek tip bir yapılanmanın, standartlaşmanın, tek tip bir kültürün telkin edildiği bir süreçtir.

Küreselleşme sürecinde atıfta bulunulduğu için kültüre yakından bakmak gerekir. Haralambos'a göre (1991: 1) kültür, toplumdaki değerlerin ve pratiklerin bir birleşimidir. Kültür, bir toplumun üyelerinin sosyalleşirken öğrendikleri tutumlar ve davranışları ifade eder. Değerler, normlar, statüler ve roller, kültürün temelini oluşturur Johnson ise, kültür ve değerler ilişkisiyle ilgili olarak (2000: 339-340) değerlerin, bir kültürün önemli bir parçasını oluşturduğunu, çünkü değerlerin, insanların nasıl seçimde bulunacağını ve sosyal sistemin nasıl gelişip değişeceğini etkilediğini belirtir. Bu yönüyle değerler, bireylerin ve grupların davranışlarına yön verici ilkelere. Bu nedenle değerler ve değerleri destekle-

yen normlar üzerinde bir uzlaşma olmaksızın sosyal sistemin var olamayacağını ileri sürer.

Değerler, neye sahip olunacağına ve ne için gayret sarf edileceğine göre tanımlanabildiği gibi, toplumdan topluma da farklılaşabilir. Kültürel bağlamla şekillenen değerler, toplumun sosyo-kültürel öğelerine anlam veren en önemli ölçütler olarak karşımıza çıkar (Özensel, 2003: 220). Her toplum, kendini tanımlayıcı davranış ve eylemlere sahiptir. Bu durum, toplumun ve kültürün normlarını ve değerlerini oluşturan toplumun normatif bir boyutudur. Bu yüzden değerler, iyi, güzel ve önemli olan hakkında toplumsal olarak kabul gören fikirlerdir (Thio, 2005: 46; Sztompka, 2009: 54). Tomasi (1998: 537), bir değer-in bağlamının ikincil önemde olduğunu ve değer-in, daima toplumsal olaylarla doğrulandığını belirtir. Bu doğrulama, değerler alanının oluştuğu ve çerçevelendiği varlık alanında gerçekleşir. Bir insanın davranışlarının sonucuna dönük bir telkin olarak bir değer, birçok norm için bir referans noktası olabilir. Bir norm da aynı şekilde birçok değer için referans noktası teşkil edebilir ve değerler, istikrarlı ve sürekli-dur. Bir diğer ifadeyle, değerler, bir gecede değişmez. Değerler, bu özelliğinden dolayı, uygulanmadığında yok olan normlardan farklılaşır (Ester ve diğerleri, 2006: 8).

Bireysel, toplumsal ve kültürel alanla karşılıklı etkileşim, değerlere yaklaşımda, elverişli bir değerlendirme imkanı sağlar (Hitlin and Piliavin, 2004: 383). Sosyal yapı, normlar ve değerler seti ile bütünleşmekte ve aktörler ile değerler ve normlar setleri arasında da ilişkiler ağı bulunmaktadır. Bu ilişkiler, kavramsal alan, önem boyutları, davranışsal bağlam ve karşılıklı bağlılıktan etkileniyor görünmektedir (Marini, 2000: 2837). Toplumsal çevrede oluşan değerler ve normlar, toplumsal çevrenin bağlamına göre bireylerin davranışlarına etki eder. Çünkü, değerler ve normlar, kişileri baskı altına alır. Bu anlamda, değerler, bireye, gruba ve topluma bir istikrar sağlar. Bu durumda değerler, sosyal bütünleşme yönünde katkı sağlar. Hem sosyologlar hem de psikologlar tarafından hayatın erken dönemlerinde elde edilen, kılavuzluk eden ve derin kökleri olan motivasyonlar ve yönelimler olarak görülen değerler, insan davranışını kontrol etmede yol gösterici tutumları, normları ve kanaatleri ifade eder (Ester ve diğerleri, 2006: 7; Wuthnow, 2008: 339).

Sosyalleşme sürecinde bireyler, toplumsal değerleri ve normları içselleştirir. Sosyalleşen bireyler, toplumsal değerlerin bilincinde olur. Davranışın içsel belirleyicisi olarak değer ve normlar açısından bir fer-din özellikle yaşamının ilk dönemlerinde içselleştirmiş olduğu değerler kalıcıdır. Erken yaşlarda oluşan

toplum değerler ve normlar, kişiliğe yansır. Toplumsal değerler ve normlar, bir kez içselleştirilirse, bireylerin kişilik ve kimlik oluşumunda ve gündelik hayatında davranışa doğrudan etki eder. İçselleştirilen değerler ve normlar, kendinden beklentinin ve kendini değerlendirmenin bir aracıdır. Kişi, kendisi hakkında olumsuz değerlendirmelerden kaçınmak için, içselleştirdiği normlar ve değerlerle uyumlu davranmaya çalışır. Bu düşünceye paralel olarak sosyologlar, içselleştirilmiş değer ve normların insan davranışı üzerinde önemli bir etken olduğunu, toplumsal değerler ve normların bireylerin tercihlerini yönlendirici olarak kabul ederler.

Değerler, kültürel anlamda kontrol hiyerarşisinin zirvesinde bulunur. Bu yaklaşıma göre, değerler, kontrol edilen normlardır ve normlar, kontrol edilmiş davranışlardır (Spates, 1983: 35). Marini'ye göre (2000), normlar, çoğunlukla değerlerden çıkarılır. Normlar, ahlâki, estetik ve başarı kavramlarının temelini oluşturur ve bu kavramların bir birleşimidir. Bir normun temelinde, normun gücünü etkileme eğilimi bulunur. Normlar ve değerler, yakın bir ilişki içindedir. Değerler, normların meşrulaştırılmasını sağlar. Toplumsal değerler, her zaman davranışa dönüşmese de içselleştirilen değerler, davranışa etki eder. Toplumsal yapıda bireyler, kendi beklentileri ile birlikte çevrelerinin beklentilerini karşılamaya ve diğer insanlarla uyum içinde davranmaya telkin edilir. Bu durum, bir ferdin içselleştirdiği değerler ve normlardan bağımsız olarak etki eden dışsal bir baskı kaynağı olur. Zajda'ya göre (2009) toplumsal yapıda bireyler üzerinde dışsal bir etki aracı olabilen değerler, dürüst, hoşgörülü ve cesaretli olma gibi bir ahlâk/davranış moduna, barış, müsamaha ve eşitlik gibi bir duruma, doğruluk, güzellik ve adalet gibi ahlâki bir yargıya ve belirli bir inanç sistemine referansta bulunur. Farklı değerleri, farklı ölçütlerle değerlendirmek gerekir. Çünkü, estetik, kültürel, ailevi, iktisadi, çevresel, entelektüel, siyasi, dini, bilimsel, teknolojik ve toplumsal ve vatandaşlık değerleri arasında insanların tutumları farklılaşabilir.

Tomasi'ye göre (1998: 538) değerler, kişiliğin işleyişi ve yapısı ile kültürel sistemin ihtiyaçlarına bağlılık gösterir. Kültürleri tanımlamaya katkı sağlayan bir sistem içinde değerlerin bütünleşmesi, bireysel kişiliklerin belirli bir sistem içindeki yönelimlerinin bütünleşmesi için gereklidir. Kluckhohn'a göre ise (1951: 395), değer, içsel veya dışsal bir bireyin ayırt edici veya bir grubun karakteristiği, mod, kaynak ve eylemlerin amacını belirlemeyi etkileyen bir düşünce olarak tanımlanır. Değer kavramı, açık veya dolaylı, bireyin ya da grubun özelliğini yansıtabilir. Buradaki bilişsel unsur, değerler ve tercihler kadar duy-

gular, heyecanlar, tutumlar ve ihtiyaçlar gibi değerler ve öznel eğilimler arasındaki ölçüte karşılık gelir. Bir değer, uzun bir süreç içinde ifadesini bulur ve özne tarafından içselleştirilip kişilik sistemiyle bütünleştiğinde değer halini alır. Bu yüzden davranışlar, “ihtiyaç-yönelimleri” ve içselleştirilmiş değerler temelinde kişinin tercihlerine uyumlu “değer-yönelimleri” tarafından desteklenir.

Geniş bir kolektif kimliğe göndermede bulunan toplumsal değerler (Khe-inla and Derman, 2011) toplumda kabul gören inançların davranışlar üzerine etkisine de işaret eder. Bireylerin paylaştıkları inançlarını günlük hayatın çok yönlü görünümüleriyle nasıl ilişkilendirecekleri ile ilgili olarak, toplumsal değerleri, ortak kabullerin yansıması olarak düşünmek mümkündür (Walley, 2005: 7; Hoppers, 2010: 147). Adler’e göre (1956: 272) değerler birçok biçimde tanımlanabilir ve değer kavramının farklı kişilere ne anlam ifade ettiğini ortaya koymak da zor bir uğraştır. Bununla birlikte, değer kavramının kesin olduğu; maddi veya manevi bir varlık olarak düşünüldüğü; bir davranışa eşitlenip, bir fiili durumla açıklandığı; değerlerin, insanla ilişkili olarak insanların ihtiyaçlarından veya zihinlerinden üretilen bir şey olarak görüldüğü; insanların, bir grup, sınıf, kültür, toplum ve devlete referansla bir değere sahip olarak görüldüğü belirtilmektedir.

Küreselleşme Süreci ile Değerlerin Karşılaşması: Fırsatlar, Meydan Okumalar

Küreselleşme olgusu ile dini ve toplumsal değerlerin karşılaşması, fırsatlar ve meydan okumaların da karşılaşmasını ifade eder. Fırsatlar ve meydan okumaların arkaplanında, hem küreselleşme sürecinin hem de değerlerin topluma düzen verme çabası vardır. İlk karşılaşma, tepkisel bir karşılaşmayı işaret eder. Değerler açısından konuya yaklaştığımızda, değerler ile kastedilen dini ve toplumsal değerler, küreselleşmenin getirdiği kültürel değişime direnç göstermektedir. Buna karşın küreselleşen formlar ve kategoriler, mevcut bağlamda hayati önemi olan birey, toplum, sınıf, kültür, ırk, cinsiyet, gelenek ve dini de içine alır. Toplumların küreselleşmesi, bireylerin sosyal hayatlarında ortak yönleri daha fazla olan bir hayat yaşamaya başlamaları, en önemli toplumsal formların ve kategorilerin küreselleşmesi ve bir anlamda dünya gittikçe bütünleşmesi anlamına gelir (Beyer, 2006: 26). Dillice’ye göre, (2009: 1) tamamlanmış bir olgu yerine, tartışmamız esnasında bile evrimini devam ettiren sosyal bir süreci temsil eden küreselleşme, yirminci yüzyılın son çeyreğinde teknoloji ile telekomünikasyondaki gelişmeler neticesinde şekillenmiş, bir yandan sosyal politikaları

etkilerken diğer yandan dinleri, mezhepleri, milli-manevî değerleri, gelenekleri, dinî ve kimlikleri, ideolojileri, ahlâk ve felsefe gibi pek çok alanı etkisi altına almıştır. Küreselleşme sürecinde, dinî ve manevî değerler yeniden kavramsal-laştırılmakta ve yeniden inşa edilmektedir.

Küreselleşme süreci, dini ve toplumsal değerlerde değişme, kültürel pratikler ve yaşam tarzı telkin eder. Küreselleşme, dinamikleriyle yeni bir dünya düzeni ortaya koyar. Küreselleşme dinamiklerinin ürettiği bu yeni dünya düzeni, farklı kültürlerin yaşam tarzlarının ve toplumsal pratiklerinin yan yana bulunmasını ya da birlikte var olmasını gerektirir. Bu durum, sınırları kaldırarak sosyo-kültürel farklılıkları ve önyargıları ortadan kaldırır; düşüncelerin, bilgilerin, değerlerin, yaşam biçimlerinin melezleşmesinin yaşandığı ortak kültürel kimlikler ve toplumsal mekânlar yaratır (Elteren, 1999: 288-289). Bu yaklaşımla uyumlu bir biçimde, Morley ve Robins'e göre (1997: 160) küreselleşme sürecinin ürettiği toplumsal mekanlar, yeni bir yönelimi ve farklılığı da içinde barındırır. Küresel mekân, değişim üzerine kurulu ve bir akışlar mekânıdır. Bu mekanlar, elektronik, merkezi bir yapıda olmayan, sınırların ve cephelerin nüfuz edilebilir olduğu bir mekândır. Küreselleşme, zaman ve mekân ufuklarının sıkıştırılmasını, anlık ve derinliği olmayan bir dünyanın ve sosyal hayatların yaratılmasını ifade eder.

Bir başka boyutta, fırsatları ve meydan okumaları karşı karşıya getiren küreselleştirici güçler (Law and Ho, 2009: 509) küçük ülkelerin ulusal çıkarlarını öteteler, uzun dönemli değişimleri gündeme getirirler. Üretici olmayan eylemlere güçlü bir disiplin de sağlayan küreselleşme, ekonomik kültürün üretici görünümüne sermaye akışı, yatırım, teknoloji ve iktisadi fırsatlar sunar. Bilgi ve teknolojiye erişim, bundan önce hiç olmadığı kadar kolaydır (Porter, 2000: 26-27). Chinnammai'ye göre (2005: 6) de küreselleşme sürecinde belirtilen fırsatları ve meydan okumaları birlikte düşünmek gerekir. Özellikle eğitim teknolojileri ve iletişim sistemlerinde değişiklikler meydana getiren küreselleşme süreci, eğitim teknolojilerinin kullanımı yaygınlaştığı için eğitim-öğretim sürecinde öğretmen ve öğrencinin oynadığı rolde de köklü değişiklikler getirmiş, teknolojinin gelişimi, sanayi temelli toplumdan bilgi toplumuna geçişi kolaylaştırmıştır. 21. yüzyılda eğitim sistemlerinin yeni teknolojilerle karşılaşması, hem dünyanın hem de ülkenin iyi vatandaşları, sorumlu yetişkinlerinin üretken olurken yeni bilgi, beceri ve değerlerde küresel piyasada rekabetçi olması gerekmektedir. Bu yönüyle küreselleşme süreci, yalnızca eğitimimizi değil aynı zamanda eğitimin nihai amaçlarını da yeniden düşünmemizi gerektirmektedir. Yine küreselleşme sürecinin karanlık bir yönü olarak, yeni bilgi sistemlerinin

açıklığı zengin ülkeleri daha da zenginleştirirken, fakir ülkeleri daha da fakirleştirmiştir. Yani, iletişim teknolojilerin yaygınlaşması zenginler ve fakirler arasındaki mesafeyi daraltmamış, aksine genişletmiştir. Ekonomik krizler, ticaret hacimlerindeki dengesizlikler ve yapısal uyarlamalar birçok ülkede ahlâki krizleri hızlandırmış, gençliğin artan işsizliği, intihar, şiddet, ırkçılık, ilaç kullanımı ve aile ve toplumun farklı kesimlerindeki temel sosyal ve kültürel dokuda aşınma oluşturmuştur.

Steger ise (2006: 100) iletişim teknolojilerindeki gelişmelere bağlı olarak insanlar ve toplumlar arasında artış gösteren kültürel sembol alışverişinin toplumda geçerli olan değerler sistemini ve tüketim kalıplarını dönüştürerek yeniden oluşturduğunu, kültürel alandaki küresel değişmeyi tanımlarken, söz konusu kitlesel ‘tüketim’in toplumsal işlevinin türdeş nitelikler göstererek bir anlamda dünya toplumlarının ortak paydası haline geldiğini ve kimliğin, tüketim kültürünün temel kaynağı ve bireyin kendini ispat ve ifade aracı olarak işlev gördüğünü belirtmektedir. Ayrıca günümüzde kültürel uygulamaların çoğu kez kent ve ulus gibi sabit yerellikleri aştığını ve egemen küresel temalarla etkileşim yoluyla yeni anlamlar kazandığını ileri sürmektedir. Bu yaklaşımda, dünyayı küresel bir köy hâline getiren küreselleşme süreci, bu ‘küresel köy’de tüketim kalıplarını, kurumları, grupları birbirine benzeştirmektedir. Bir başka ifadeyle, farklı hayat tarzlarının var olma imkanı zorlaşmaktadır. Toplumsal hayatta yeme içmeden giyime, eğlenceden dinlenmeye kadar pek çok alanda “standartlaşma, homojenleşme ve tek-tipleşme” yaşanmakta ve tüm bu homojenleşme süreçleri çerçevesinde değerler alanında da önemli dönüşümler olmaktadır (Aktı, 2008: 90). Sarıbay (1998: 30), küreselleşme sürecinde insanların kendilerini tüketim aracılığı ile tanımladığını, kimlik ve yaşam tarzının tüketime odaklandığını belirtir. Bu süreçte tüketim, farklı bir kimlik dayatması olmaktan çıkarak bir hayat tarzına dönüşmekte ve küresel çağ, kendi hayat tarzına uygun değerler ve yaşam biçimleri inşa etmektedir. Günümüz Türkiye’de bireyler, tüketim kültürünün etkisiyle önce sahip oldukları değerleri ve bu değerlerin oluşturduğu kimliklerini tüketmektedir. Daha sonra ise, küreselleşme sürecinde tüketilen yerel kimliğin yerini küresel tüketim kültürünün değerleriyle örülür bir kimlik almaktadır.

Modern toplumlardaki değerlerin değişimindeki ana kültürel yönelimlerden birisi olarak “bireyselleşme”ye işaret edilmektedir. Bireyselleşmenin göstergesi olan kültürel değerler, melez, akışkan ve sürekli değişken olarak nitelendirilir. Dünyaya yaklaşımda bir bağlanma eksikliği ve kökeninde de belirsizlik bulu-

nur. Hiçbirşeye bağlı kalamama ve belirsizlik perspektifinin genişliği neredeyse sonsuzdur ve neredeyse her şeyi kuşatır. Küreselleşmenin kültürel arkaplanı olarak postmodern analizde değerler, boşlukta yüzer, bir yer, zaman, gelenek ve yapıyla sınırlanmaz. Bu süreçte, bireyler, bencildir ve sürekli olarak değerlerle oynadıkları için kültür bireyler tarafından geçici olarak üretilir (Ester ve diğerleri, 2006: 9-10; Pieterse, 1995: 43-68). Küreselleşmenin toplumsal sonuçları açıklanırken en çok risk, belirsizlik, güvensizlik, eşitsizlik, toplumsal çözüme ve hegemonik güç kavramlarına atıfta bulunulması süreci tanımlar. Bu süreçte özgürlüğün karşılığı belirsizlik ve risk almadır. Bireyler yanında aile, eğitim, kültür ve din gibi kurumlar gibi değerler de belirsizlik yüküdür (Kurt, 2011: 251-252). Küreselleşme süreci, aile, eğitim, kültür, din ve değerlere belirsizlik yüklerken, sosyal hayatın sabiteleri olarak dini ve toplumsal değerlerin içini boşaltmakta, yerine yeni değerler inşa etmektedir. Bu yönüyle küreselleşme ile anlatılmak istenen, bir durumdan çok bir zihniyeti ifade etmektedir. Değiştirici ve dönüştürücü yapısıyla kültürün -özelde değerlerin- değişimini gündeme getiren küreselleşme, hoşgörü, güven, sevgi gibi toplumsal değerlerde değişmeye yol açarken, bu değerlerin yerine insan hakları, demokrasi, girişimcilik, rekabete açık olma ve toplam kalite gibi değerler ön plana çıkmaktadır. Küreselleşme sürecinde yeni değerler, farklı boyut ve içerikleriyle yerini almaktadır. Evrensel ölçekte gelişen yeni değerler, daha çok dünya kimliğini ön plana çıkarır.

Mittelman (2004: 38), küreselleşme sürecinde değerlerin de küreselleştiğini, ancak küreselleşen değerlerin, küreselleşme sürecinin ürettiği değerler olduğunu belirtir (Mittelman, 2004: 38). Küreselleşmenin değerleri, somut olarak elle tutulmasa da derin etkiler bırakır. Bilimsel düşünme, sekülerizm, dini hoşgörü, bireyselleşme, ifade özgürlüğü, siyasi çoğulculuk, hukukun üstünlüğü, kadınlar ve azınlıklar için eşit haklar ve değişime açık olmayı küreselleşmenin değerleri olarak sıralanabilir. Sürecin aktörleri dışındaki toplumlar için maddi ve iktisadi etkilerle birlikte kültürel bir sıkıntı ve karmaşa sonucunu da doğuran küreselleşme, kentleşme, modern tüketim ürünlerinde, uydu antenleri ve internet ile kitle iletişim imkanları ile bir pencere de sağlamakta ise de (Lieber and Weisberg, 2002: 285) küreselleşme süreci, eski değer sistemlerinin yeniden biçimlendirilmesinde ve yeni değer kavramlarının bütünleştirilmesinde geleneksel değerlere meydan okumaktadır (Wang, 2006: 235). Küreselleşme sürecinde küreselleşmeye karşı geleneksel değerler, kültürel değişime direnç göstermekte ancak toplumsal değişime bağlı olarak kuşaklar arasında değer farklılıkları gözlenmektedir. Son yıllarda küreselleşmenin postmodern değerler seti, dünya

etrafındaki sosyal, siyasi, iktisadi normları dönüştürmekte ve bu değişimler dünya etrafındaki toplumlarda ekonomik, siyasi ve toplumsal yaşamı yeniden şekillendirmektedir (Inglehart, 2000a: 19-51; Inglehart, 2000b: 215-222). Cummings (2009: 4) ise, küreselleşme sürecinin etkisiyle hızlı toplumsal değişimle değerlerde bir uzlaşma düşüşünün de yaşandığı belirtmektedir. Lieber and Weisberg ise (2002: 291-292), çeşitli formları altında küresel kültürün, küreselleşme sürecinin ve postmodern değerlerin başlıca taşıyıcısı olarak işlev gördüğünü ve küresel kültürün, bireysel ve milli kimlik üzerine olumsuz etkilerinden dolayı da kitleler üzerinde bir kaygı oluşturduğunu belirtmektedirler.

Sonuç

Küreselleşme süreci ile toplumsal değerlerin “karşılaşma”sının incelenmeye çalışıldığı bu çalışmada, bütün bir sosyal hayatı biçimlendiren değerler ile dünyayı şekillendiren küreselleşme sürecinin karşılaşmasının, geleneksel değerler alanında bir değişime yol açtığı ve değerler aleyhine bir süreç yaşandığı gözlenmektedir. Değerlerin aşındığı, toplumda güç kaybettiği ve toplumsal hayatta etkinliğinin azaldığı tespit edilmektedir. Karşılaşma, küreselleşme süreci açısından ise, bir “inşa” sürecinin göstergelerini ortaya çıkarmaktadır. Çünkü küreselleşme süreci, postmodern değerler olarak ifade edilebilecek yeni değerler oluşturmakta, oluşan bu değerler yaygınlaşmaktadır. Küreselleşmenin ve değerlerin karşılaşmasında, fırsatları ve meydan okumaları birlikte sunan küreselleşme sürecinin dinî ve toplumsal değerler açısından meydan okuma yönü ağır basmaktadır. Küreselleşmenin getirdiği değerlerin, dinî ve toplumsal değerler alanında oluşturduğu etkiler, küreselleşmenin değerlerinin daha baskın çıktığını göstermektedir. Küreselleşmenin değerlerinin daha baskın çıkmasında, dünyanın toplumsal, kültürel ve ekonomik yöneliminin etkisine işaret etmek gerekir.

Küreselleşme sürecinde dinî ve toplumsal değerlerde değişim gözlemlendiği; küreselleşmenin kendisinin değer ürettiği ve ürettiği değerleri yaygınlaştırdığı kabulünden hareketle, toplumsal hayatta değerlerin kaybolmadığını, geleneksel değerler olarak ifade ettiğimiz dinî ve toplumsal değerlerin yerini, küreselleşme sürecinin ürettiği değerlerin almaya başladığını söylemek mümkündür. Bu süreçte küreselleşmenin ürettiği değerlerin küreselleştiği bir durum gözlenmektedir. İletişim teknolojilerinin imkânlarını da kullanan küreselleşme sürecinin ürettiği kültürel pratikler, yaşam biçimleri, bireyselleşmeyi getirmektedir. Bu süreçte kimlik, tüketim ile somutlaşmaktadır. Tarihsel, toplumsal ve kültürel bağlamda oluşan ve kuşaktan kuşağa aktarılan değerlerin yerini belirsizlik yüklü postmodern değerler almaktadır.

Küreselleşmenin olgusal boyutu olarak görünen teknolojinin kendisi de değerden bağımsız düşünülmemektedir. Bu durumda küreselleşme, en olumlu bir yorumla, yeni değerler üretebilen ve fiilen de üretmekte olan olgusal bir durum olarak görünür. Küreselleşme değer boyutunda, değer ortaya koymakta ve değer belirlemektedir. Küreselleşme, en azından değerlerin bazılarını dışlamakta, bazılarını öne çıkarmakta, bazılarının da içini boşaltıp onlara yeni anlamlar yüklemektedir.

Birey ve sosyal grup tarafından kabul edilen, doğru ve yanlışa dair ilkeler olarak davranışları biçimlendiren değerler gibi küreselleşme süreci de kendi değerlerini ürettiği için olgu ve değer olarak ifade edilmiştir. Küreselleşme süreci, birbirine zıt denebilecek heterojenleşme ve homojenleşme olarak iki yönelimi de içinde barındırmaktadır. Kü-yerelleşme olarak ifade edilen ve yerel kültürlerin iletişim teknolojilerini kullanarak görünür olması anlamında heterojenleşme ile standartlaşma, farklılıklara izin vermeme ve tek tipleşmeye yönelim anlamında homojenleşme anlamında küreselleşme, kendi içinde bir paradoksu da barındırmaktadır. İnsanın bütün boyutlarıyla, değerler sistematığıyla farklılıklarının tek bir potada eritmeye çalışıldığı, tek biçimliliğe yönelik bir çabanın konusu edildiği bir süreç olarak küreselleşme, günümüz insanını bütün yaşamsal boyutlarıyla kuşatmakta ve çeşitli kitle iletişim araçları vasıtasıyla içinde yaşayacağı sanal bir değerler dünyası inşa etmektedir.

Sonuç olarak, küreselleşme ile dinî ve toplumsal değerlerin karşılaşması incelenmiş, küreselleşmenin kültürel değişim talebine dinî ve toplumsal değerler direnç göstermiş, buna karşılık küreselleşme, yeni değerler oluşturarak yaygınlaştırmaya ve değerlerini küreselleştirmeye başlamıştır.

Kaynakça

- Adler, F. (1956). The value concept in sociology. *American Journal of Sociology*, 27, 272-279.
- Aktı, Ü. (2008). *Sosyolojik açıdan küreselleşme ve din*. (Doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Albrow, M. (1996). *Global age -state and society beyond modernity-*. United Kingdom: Polity Press.
- Beyer, P. (2006). *Religions in global society*. London, New York: Routledge.
- Bruce S. & Yearley S. (2006). *The Sage dictionary of sociology*. SAGE Publications: London, Thousand, Oaks, New Delhi.
- Chinnammai, S. (2005). Effects of globalization on education and culture. 1cde International Conference November 19-23, New Delhi, 1-6. <http://www.openpraxis.com/files/Article20252.pdf>. (Erişim tarihi: 12.10.2011.)
- Coştu, Y. (2003). Homojenlik ve heterojenlik arasında küreselleşme-din ilişkisi. *İslâmiyât*, 6(2), [Küreselleş(tir)me ve Din özel sayısı], 67-76.
- Cummings, W. K. (2009). Globalization, social capital and values: The case of the pacific basin. Zajda, J., Daun, H. (Ed.) *Global Values Education Teaching Democracy and Peace Comparative Education and Policy Research 7* içinde 3-20, Dordrecht, Heidelberg, London, New York: Springer.
- Dillice, F. (2009). *Küreselleşme sürecinin dinî yaşayış üzerindeki etkisi* (Yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Elteren, M. V. (1999). Amerikan popüler kültürünün etkisinin global bir yaklaşım içinde değerlendirilmesi. *Popüler Kültür ve İktidar* (Der.) Nazife Güngör, Ankara: Vadi Yayınları.
- Erdoğan, İ. & Korkmaz A. (2005). *Popüler kültür ve iletişim*. Ankara: Erk Yayınları.
- Ester, P., Mohler, P. & Vinken, H. (2006). Values and the social sciences: a global world of global values? Ester, P., Braun, M., Mohler, P. (Ed.) *Globalization, Value Change and Generations A Cross-National and Intergenerational Perspective* içinde 3-30. Brill: Leiden, Boston.
- Giddens, A. (2000). *Elimizden kaçıp giden dünya*. (Çev. Osman Akınhay), İstanbul: Alfa Yayınları.
- Grayson, J. H. (1995). Dynamic complementarity Korean confucianism and Christianity. Roberts, R. H. (Ed.) *Religion and The Transformations of Capitalism Comparative Approaches* içinde 76-87. London, New York: Routledge.
- Hitlin, S. & Piliavin, J. A. (2004). Values: Reviving a dormant concept. *Annual Review of Sociology*, 30, 359-393.

- Hoppers, C. A. O. (2010). Emerging African perspectives on values in a globalizing world. Sporre, K., Mannberg, J. (Ed.) *Values, Religions and Education in Changing Societies* içinde 147-156. Dordrecht, Heidelberg, London, New York: Springer.
- Inglehart, R. & Baker, W. E. (2000a). Modernization, cultural change, and the persistence of traditional values. *American Sociological Review*, 65, 19-51.
- Inglehart, R. (2000b). Globalization and postmodern values. *The Washington Quarterly*, 23:1, 215-228.
- Johnson, A. G. (2000). *The Blackwell dictionary of sociology*, USA&UK: Blackwell Publishers.
- Kheinla E.L. & Derman, N.A. (2011). Changing life values of the Estonian population. *Sociological Research*, vol. 50, 51-66.
- Kirby, A. (2004). The global culture factory. O'loughlin, J., Staeheli, L. & Greenberg, E. (Ed.) *Globalization and Its Outcomes* içinde 133-158. New York, London: The Guilford Press.
- Kluckhohn, C. (1951). Values and value-orientations in the theory of action. T. Parsons, T., Shils, E. (Ed.) *Towards a General Theory of Action* içinde 388-433. Cambridge: Harvard University Press.
- Kurt, A. (2011). *Din sosyolojisi*. Bursa: Dora Yayınları.
- Law W.W. & Ho, W. C. (2009). Globalization, values education, and school music education in China. *Journal of Curriculum Studies*, 41(4), 501-520.
- Lieber, R. J. & Weisberg, R. E. (2002). Globalization, culture, and identities in crisis. *International Journal of Politics, Culture and Society*, 16(2), 273-296.
- Marini M. M. (2000). Social values and norms. Borgatta, E. F., Montgomery, R. J. V. (Ed.) *Encyclopedia of Sociology* içinde 2828-2840. USA: Macmillan.
- Mittelman, J. H. (2004). Globalization: An ascendant paradigm? O'loughlin, J., Staeheli, L., Greenberg, E. (Ed.) *Globalization and Its Outcomes* içinde 25-44. New York, London: The Guilford Press.
- Morley, D. & Robins, K. (1997). *Kimlik mekanları*. (Çev. Emrehan Zeybekoğlu), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Okumuş, E. (2006). İslâm'ın yerel bağlamları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 4(11), 69-100.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 217-239.
- Pieterse, J. N. (1995). Globalization as hybridization. Feathersone, M. & Lash, S., Robertson, R. (Ed.) *Global Modernities* içinde 43-68. United Kingdom: Sage Publications.

- Porter, M. E. (2000). Attitudes, values, beliefs, and the microeconomics of prosperity. Harrison, L. E. & Huntington, S. P. (Ed.) *Culture Matters -How Values Shape Human Progress?* içinde 14-28. New York: Basic Books.
- Robertson R. (1995). Glocalization: Time-space and homogeneity-heterogeneity. Featherstone, M. & Lash, S. (Ed.) *Global Modernities* içinde 25-42. London, New Delhi: Sage Publications.
- Robertson, R. (1999). *Küreselleşme toplum kuramı ve küresel kültür*. (Çev. Ümit Hüsrev Yolsal), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Sachs, J. (2000). Notes on a new sociology of economic development. Harrison, L. E., & Huntington, S. P. (Ed.) *Culture Matters -How Values Shape Human Progress?* içinde 29-43. New York: Basic Books.
- Sarıbay, A. Y. (1998). Küreselleşme, postmodern uluslaşma ve İslam. (Der.) F. Keyman, A. Y. Sarıbay. *Küresellesme, Sivil Toplum ve İslam* içinde, 14-33. Ankara: Vadi Yayınları.
- Spates J. L. (1983). The sociology of values. *Annual Review of Sociology*, 9, 27-49.
- Steger, M. B. (2006). *Küreselleşme*. (Çev. Abdullah Ersoy), Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Sztompka, P. (2009). The return to values in recent sociological theory. P. Hedström, P., Wittrock, B. (Ed.) *Frontiers of Sociology* içinde 39-57. Brill: Leiden, Boston.
- Thio, A. (2005). *Sociology. a brief introduction*. Boston: Pearson.
- Tomasi, L. (1998). Values. Swatos, W. H. (Ed.) *Encyclopedia of Religion & Society* içinde 537-539. London, New Delhi: Sage Publications.
- Turner, B. S. (2010). Theories of globalization: Issues and origins. Turner, B. S. (Ed.) *The Routledge International Handbook of Globalization Studies* içinde 3-22. USA, Canada: Routledge.
- Wang, Y. (2006). Value changes in an era of social transformations: College-educated Chinese youth. *Educational Studies*, 32(2), 233-240.
- Wei-Ming, T. (2000). Multiple modernities: A preliminary inquiry into the implications of east Asian modernity. Harrison E. L., Huntington, S. P. (Ed.) *Culture Matters -How Values Shape Human Progress* içinde 256-267. New York: Basic Books.
- Whalley, J. (2005). Globalization and values. *Cesifo Working Paper No. 1441, Category 7: Trade Policy*, 1-40. www.SSRN.com, Erişim: 08.10.2011
- Wuthnow, R. (2008). The sociological study of values. *Sociological Forum*, 23(2), 333-343.

Abdullah Özbolat

Zajda, J. (2009). Values education and multiculturalism in the global culture. Zajda, J., Daun, H. (Ed.) *Global Values Education -Teaching Democracy and Peace-Comparative Education and Policy Research 7* içinde 13-23. Dordrecht Heidelberg, London, New York: Springer.